

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA KUHITIMU KIDATO CHA NNE

021

KISWAHILI

(Kwa watahiniwa wasiokuwa Shuleni tu)

Muda: Saa 3

MAJIBU

Mwaka: 2011

Maelekezo

1. Karatasi hii inasehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **tisa (9)**
2. Jibu maswali yote kutoka sehemu A,B, C na D, swali **moja** kutoka sehem C, na maswali **matatu** kutoka sehemu E. Swali la 15 ni la lazima.
3. Zingatia maelekezo ya kila swali.

maktaba.tetea.org

1. Soma habari ifuatayo kisha jibu maswali yanayofuata.

Damani, kama tulivyosema, **kiza totoro!** Hapana mmoja aliyejua mwenzake. Kunatisha! Na Najum, kidogo tu, kama asingaliogopa kuambiwa mwoga, angegeukia kwenda mbele. Si mahali pa kupita mtu. Vilimuli vilivimuli vinaonekana, husena usiku wa manane, ving'ara ang'ara kama nyota za usiku ustokota mbanamwezi, ila 'nyota' zile za mizimu zilikuwa zimenyamaza anga, kwa wakati ule, mchana, na zinginezunguka huko na huko ndani ya mzimu; na wakati mwingine zilitaka hata kuzungukia katika macho ya wavulana waliovivulia mizimu! Kwa hiyo hastajabishi tukiona kuwa mwendo wao ulikuwa wa **kutayamana** kama mwendo wa kaa wakienda kimbilembile na kibayabayu, wanapata na huku wanavinjika vile vimulimulivi vilivyokuwa vinawajia uso kila mara. Popo vile walikuwa wakizunguka kiruka na kuwagipiga mabawa uso usoni, kelele za komba na mbuzi, ndimo walimokuwamo hawana habari kama kumekucha zilikuwa zikiwamozamo mwote walimokuwamo.

Kwa mbali, inapita pima mia walioona baka moja jeupe jeupe lililotwanyika na kuchukua nafasi kubwa kidogo, na waliweza kukisia kuwa lile lilikuwa baka la jua; lakini kwa muda kidogo walikuja kuhakikishia hata kidogo anga lake.

Hapana aliyejua neno, wote wawili walikuwa wakitembea kama mabubu – na hata hawakutazamana uso kwa uso wakati mwingine walikuwa **wakibokoboka**. Mara kwa mara Bwana Msa alihisi aibu kiberiti chake cha kumulika wanendo, na wakigundua njii ya kuifanikisha – lakini sasa njii ya nje, tena na sherehe kiberiti. Baada ya tambo, ujumi ulikuwa kununa kupuna na mwendo wao, ingawa bado kelele, lakini ulikuwa hajambo kidogo. Walipoanza kulikibia hilo baka la jua, hata na kidogo na kila mtu na kivuli kina kitu kikubwa kingine.

Mandhari ilikuwa jua na la jua, wakati mwingine kila kitu cha jicho kikawa likikuwa kwa giza na nuru, na hiyari hazikutulia, zilikuwa zikipungua kuambatana; hao walimsoma maziwa yaliambatana na hiyari ya jua mpya ya ajabu; na mara wakaona kivuli kilifupika na wingi. Yalikuwa yakiburuzwa nyota yenyenyewe, na usiku mwingi uliopita kwa hali ya joto na upepo na dunia nzima ya kivuli ilivurugika; na sasa wakaifuta bila nguo, chini ya anga lililojaa mawingu ya kitatu chake, akaupuliza kwa nguvu kuzidi kusafisha. Kisha akatia **mnoga wa kiberiti**. Upepo ulikuwa shwari, na moshi wote ulitanda hewani kwa muda kabla haujataanzuka, na harufu ya moshi wake ilitosha kuwa **buhuri ya kufufukia 'Mzimu wa Watu wa Kale.'**

Maswali:

(a) Maana ya maneno yaliyokolezwa wino:

-Kiza totoro: Giza zito sana au giza nene lisilo na mwanga.

- Kutayamana: Kutembea kwa kusitasita au kwa mashaka.

- Wakibokoboka: Kutembea kwa hatua za polepole, kama mtu asiyekuwa na haraka.

- Mnoga wa kiberiti: Harufu nzuri au ladha inayotokana na moshi wa kiberiti.

- Buhuri: Harufu nzuri ya moshi unaoambatana na matumizi ya ibada au mila.

(b) Mandhari ya habari hii:

Mandhari ni ya porini, penye mazingira ya hofu, giza, na sauti za ajabu za wanyama. Wahusika wanapita eneo lenye giza nene na vimulimuli vya kushangaza, huku wakiwa katika mazingira ya wasiwasi na hatari.

(c) Kiongozi katika habari hii alikuwa ni mhusika mwenye wasifu gani?

Kiongozi, Bwana Msa, alikuwa jasiri, mwenye hekima, na mwenye uwezo wa kuongoza. Alikuwa na ujuzi wa kutumia kiberiti kama chanzo cha mwanga na alijitahidi kuwaongoza wenzake kupitia mazingira magumu ya giza na hofu.

(d) Unafikiri ni kwa sababu gani wahusika katika safari hii walitembea bila kuzungumza chochote?

Wahusika walitembea bila kuzungumza kwa sababu ya hofu na hali ya tahadhari iliyosababishwa na giza totoro, sauti za wanyama, na mazingira yenye mashaka. Walihitaji umakini wa hali ya juu ili kuepuka hatari. (e) Eleza sababu mbili zilizomfanya Najum kusema kuwa mambo mawili aliyoyataja Bwana Msa yanapingana yenyewe kwa yenyewe.

- Bwana Msa alisema mambo kuhusu njia ya kufanikisha safari yao lakini mazingira yanayotajwa na Najum yalionekana kuwa kinyume, kama vile hali ya hofu dhidi ya matumaini.
- Najum aliona kuwa njia za Bwana Msa zilikuwa zinapinga hali halisi ya mazingira, kama vile kutumia kiberiti katika eneo la moshi mzito wa buhuri.

2. Fupisha aya ya sita (6) ya habari uliyoisoma kwa maneno yasiyozidi sabini (70):

JIBU: Wahusika walitembea kupitia jua na kivuli katika mazingira ya giza na nuru. Walikumbwa na upepo, moshi, na harufu iliyotanda hewani ambayo ilionekana kama buhuri ya kufufua mizimu ya watu wa kale. Walijitahidi kusafisha njia mbele yao ili kufanikisha safari yao.

3. Kwa kutumia mifano, eleza chanzo cha misimu na taja matumizi matatu (3) ya misimu.

Chanzo cha misimu:

Misimu hutokana na mambo mbalimbali, kama ifuatavyo:

- (i) Matumizi ya lugha ya kundi fulani la kijamii, mfano vijana.
- (ii) Mazingira ya kijiografia, mfano misimu inayohusiana na bahari kwa wavuvi.
- (iii) Mabadiliko ya maisha ya kisasa, mfano misimu inayotokana na teknolojia kama "kushare."

Matumizi ya misimu:

- (i) Utambulisho wa kikundi: Misimu hutumiwa na makundi fulani kuonesha mshikamano wao, mfano, vijana wanasema "chap" kumaanisha haraka.
- (ii) Kuburudisha mazungumzo: Misimu hufanya lugha iwe ya kuvutia, mfano, "kupiga luku" kumaanisha kulipia umeme.
- (iii) Kuficha maana kwa wageni: Makundi fulani hutumia misimu kuwasiliana kwa njia ya siri, mfano, wahuni husema "mpini" kumaanisha kisu.

4. Kwa kila tungo kati ya zifuatazo onyesha kivumishi kisha bainisha aina ya kivumishi husika:

(a) Kikombe cha kaka kimevunjika.

Kivumishi: Cha kaka – Kivumishi cha sifa.

(b) Wachezaji wenu wanatafuta mpira.

Kivumishi: Wenu – Kivumishi cha kumiliki.

(c) Msichana mrembo anajikwatua.

Kivumishi: Mrembo – Kivumishi cha sifa.

(d) Viatu vyote vimechafuka.

Kivumishi: Vyote – Kivumishi cha idadi.

(e) Wanafunzi wachache wamenunua vitabu.

Kivumishi: Wachache – Kivumishi cha idadi.

5. “Lugha inapotumika vibaya inaweza kupotosha lengo la msemaji.” Fafanua ukweli wa usemi huu kwa mifano mitano (5).

(i) Kutumia lugha isiyoieleweka: Msemaji anapozungumza kwa misamiati migumu, msikilizaji anaweza kushindwa kuelewa. Mfano: Matumizi ya maneno ya kitaalamu kwa watu wasio na uelewa wa kitaaluma.

(ii) Matumizi ya misimu yasiyoieleweka: Misimu inayojulikana na kundi dogo inaweza kupotosha ujumbe. Mfano: Mtu akisema "kubeti," wengine wasiofahamu misimu hiyo wanaweza kushindwa kuelewa.

(iii) Tafsiri isiyo sahihi: Kutafsiri maneno vibaya kutoka lugha moja kwenda nyingine kunaweza kupotosha ujumbe. Mfano: "Break a leg" kutafsiriwa moja kwa moja kama kuvunja mguu badala ya bahati njema.

(iv) Matumizi ya lugha ya matusi: Lugha ya kuudhi inaweza kupoteza lengo la ujumbe hata kama ujumbe huo ulikuwa na nia njema. Mfano: Mtu akitumia lugha ya dharau kwenye hotuba ya umma.

(v) Kutozingatia muktadha wa lugha: Lugha isiyoendana na mazingira au hadhira inaweza kupotosha lengo. Mfano: Mtu kutumia lugha rasmi kwenye mazungumzo ya kawaida.

6. Fafanua dhima ya ‘ji’ katika maneno yafuatayo:

(a) Jitu

‘Ji’ linatumika kuonyesha ukubwa wa kiumbe.

(b) Uzalishaji

‘Ji’ linaonyesha hali ya kuwa na kitu fulani, katika hili linaonyesha uzalishaji wa mali au bidhaa.

(c) Anajikwatua

‘Ji’ linaonyesha hali ya kujifanyia jambo mwenyewe, yaani kujikadiria au kujipamba.

(d) Jicho

‘Ji’ linaonyesha kiungo cha mwili kinachofanya kazi maalum, katika hili ni kiungo cha kuona.

7. Kwa kutumia mifano eleza maana ya:

(a) Kamusi wahidiya

Kamusi ya kina inayofafanua maana za maneno kwa undani na kutoa mifano. Mfano: Kamusi Kuu ya Kiswahili.

(b) Rejesta

Mkusanyiko wa maneno au istilahi zinazotumika katika muktadha fulani maalum. Mfano: Rejesta ya kilimo hutumia maneno kama “jembe” na “mbolea.”

(c) Misemo

Maneno mafupi yenye maana pana, hutumika kufikisha ujumbe fulani. Mfano: “Maji usiyoyafika hujui kina chake.”

(d) Lahaja

Matamshi na maneno tofauti ya lugha moja yanayotumika katika maeneo tofauti. Mfano: Lahaja ya Kimvita ya Kiswahili.

(e) Lugha ya mazungumzo

Lugha rahisi inayotumika katika mazungumzo ya kawaida. Mfano: “Habari yako? Nimekusalimia.”

8. Andika risala kwa niaba ya wenzako wanaomaliza Kidato cha Nne katika shule ya sekondari ya Kwedukwazu. Mgeni rasmi ni Afisa Elimu wa Mkoa.

RISALA YA WANAFUNZI WANAOMALIZA KIDATO CHA NNE – SHULE YA SEKONDARI KWEDUKWAZU

Kwa:

Afisa Elimu wa Mkoa,

Mkoa wa Tanga.

Tarehe: 27/01/2025

Yah: Risala ya Shukrani

Mheshimiwa Mgeni Rasmi,

Kwa heshima na taadhima, tunapenda kukupongeza kwa kuchukua muda wako kutembelea shule yetu katika hafla ya kuhitimu Kidato cha Nne. Tunatoa shukrani zetu za dhati kwa walimu wetu, wazazi, na walezi kwa msaada wao wa kifedha, kiakili, na kimaadili uliotuwezesha kufika hapa.

Tunatambua changamoto kama ukosefu wa vifaa vya maabara na madarasa, lakini tumefaulu kwa bidii na msaada wa uongozi wako mzuri. Tunaahidi kutumia maarifa tuliyoyapata kwa maendeleo yetu na jamii yetu.

Tunaomba uendeleo kutuunga mkono kwa kuhakikisha shule yetu inapata vifaa bora vya kujifunzia na kuongeza walimu wenye ujuzi zaidi.

Tunamalizia kwa kusema, “Elimu ni ufunguo wa maisha.”

Asanteni kwa muda wenu.

Wanafunzi wa Kidato cha Nne, Shule ya Sekondari Kwedukwazu.

9. Kwa niaba ya Shirika la Umeme Tanzania, andika tangazo kwenye gazeti la Mwananchi ukiwajulisha wananchi wa eneo la Yombo Dovya kuhusu tatizo la kukatika kwa umeme katika eneo lao siku ya tarehe 4/10/2011. Jina lako liwe Jimbi Tambitambi.

TANGAZO

Shirika la Umeme Tanzania linapenda kuwajulisha wananchi wa Yombo Dovya kuwa kutatokea kukatika kwa umeme siku ya 4/10/2011 kuanzia saa 4:00 asubuhi hadi saa 10:00 jioni. Kukatika huko ni kutokana na matengenezo ya mitambo ya usambazaji umeme.

Tunaomba radhi kwa usumbufu wowote utakaojitokeza.

Kwa maelezo zaidi, wasiliana nasi kupitia namba 0789 123 456.

Imetolewa na:
Jimbi Tambitambi,
Afisa Mawasiliano,
Shirika la Umeme Tanzania.

10. Kwa kutumia mifano mitatu dhahiri, fafania mfanano wa miundo ya Kiswahili na lugha nyingine za Kibantu.

Lugha ya Kiswahili ni sehemu ya familia ya lugha za Kibantu, na hivyo ina mfanano mkubwa wa miundo na lugha nyingine za Kibantu. Mifano mitatu inayoonyesha mfanano huu ni kama ifuatavyo:

i. Muundo wa Nomino

Katika lugha za Kibantu, nomino huundwa kwa kiambishi awali kinachoashiria ngeli na shina la neno. Mfano:

- Kiswahili: M-tu: Kiambishi "M-" kinaashiria ngeli ya watu, na "tu" ni shina la neno.

- Kinyakyusa: Umundu: "U-" ni kiambishi cha ngeli, na "mundu" ni shina la neno linalomaanisha "mtu."

Muundo huu wa kiambishi ngeli na shina la neno ni sifa ya pamoja katika lugha nyingi za Kibantu.

ii. Muundo wa Vitenzi

Vitenzi katika lugha za Kibantu mara nyingi huanza na kiambishi "ku-" kinachoashiria hali ya kutenda. Mfano:

- Kiswahili: Ku-lima: "Ku-" ni kiambishi awali, na "lima" ni shina la kitenzi linalomaanisha "kulima."

- Kichewa: Ku-lima: Muundo ni sawa na wa Kiswahili, ambapo "ku-" ni kiambishi awali na "lima" ni shina la kitenzi.

Mfanano huu unaonyesha uhusiano wa karibu kati ya Kiswahili na lugha nyingine za Kibantu katika uundaji wa vitenzi.

iii. Mfuatano wa Vipashio katika Sentensi

Lugha za Kibantu zina mfuatano wa vipashio katika sentensi unaofanana, ambapo mpangilio wa Kiima (K), Kitenzi (T), na Yambwa (Y) hutumika. Mfano:

- Kiswahili: Mtoto anakula ugali: "Mtoto" (K), "anakula" (T), "ugali" (Y).

- Kigogo: Mwana ukulya ugali: "Mwana" (K), "ukulya" (T), "ugali" (Y).

Mpangilio huu wa vipashio katika sentensi unaonyesha mfanano wa kisarufi kati ya Kiswahili na lugha nyingine za Kibantu.

Mifano hii inaonyesha jinsi miundo ya Kiswahili inavyofanana na ile ya lugha nyingine za Kibantu, ikithibitisha uhusiano wao wa karibu katika familia ya lugha za Kibantu.

11. Semi zina vipera vyake. Fafanua vipera hivyo kwa kutoa mfano mmoja kwa kila kipera.

Semi ni kauli fupi zenye maana maalum zinazotumiwa katika mawasiliano ya kila siku ili kufikisha ujumbe kwa njia ya mafumbo, hekima, au ucheshi. Vipera vya semi ni kama ifuatavyo:

i. Methali

Ufafanuzi: Semi fupi zenye sehemu mbili zinazotumia lugha ya mafumbo kueleza ukweli au hekima ya kijamii.

Mfano: Mwenda pole hajikwai.

Maana: Mtu anayefanya mambo kwa utaratibu na tahadhari hujiepusha na matatizo.

ii. Nahau

Ufafanuzi: Semi zinazotumia maneno kwa maana isiyo ya kawaida ili kueleza dhana fulani kwa njia ya picha au taswira.

Mfano: Kula njama.

Maana: Kupanga siri au mpango wa siri dhidi ya mtu au jambo fulani.

iii. Misemo

Ufafanuzi: Semi zinazotumiwa mara kwa mara katika mazungumzo ili kueleza hali au tabia fulani ya kijamii.

Mfano: Penye nia pana njia.

Maana: Kama mtu ana dhamira ya kufanya jambo, ataweza kupata njia ya kulitekeleza.

iv. Vitendawili

Ufafanuzi: Semi zinazotumia mafumbo ya maneno ambapo msikilizaji anatakiwa kutambua jibu sahihi.

Mfano: Nina mji mmoja, wenye mlango mmoja, watu wanatoka na kuingia.

Jibu: Yai.

v. Mafumbo

Ufafanuzi: Semi zinazotumia lugha ya kificho au ya mafumbo kufikisha ujumbe kwa njia isiyo ya moja kwa moja.

Mfano: Kuna ndege wawili wanaruka pamoja, mmoja haoni lakini anatoa mwelekeo, mwingine anaona lakini hamwelekezi mwenzake.

Maana: Macho na miguu; macho yanaona lakini hayawezi kutembea, miguu inatembea lakini hayaoni.

12. Falsafa na msimamo wa mwandishi ni nguzo muhimu katika kujenga kazi yake. Jadili kauli hii kwa kutumia diwani teule mbili kati ya zilizoorodheshwa. Toa hoja mbili kwa kila diwani.

Falsafa na msimamo wa mwandishi huathiri kwa kiasi kikubwa maudhui na mtindo wa kazi yake ya fasihi. Katika ushairi wa Kiswahili, waandishi hutumia mashairi yao kuwasilisha mitazamo yao kuhusu masuala mbalimbali ya kijamii, kisiasa, na kiuchumi. Diwani mbili zinazotoa mifano mizuri ya jinsi falsafa na msimamo wa mwandishi zinavyojidhihirisha ni "Wasakatonge" ya M.S. Khatibu na "Malenga Wapya" ya TAKILUKI.

i. "Wasakatonge" - M.S. Khatibu

Ukombozi wa Wanyonge

M.S. Khatibu katika diwani hii anaonyesha msimamo wake wa kuwatetea wanyonge na kupinga ukandamizaji. Anatumia mashairi yake kueleza jinsi wanyonge wanavyosahaulika na kuteseka katika jamii. Kwa mfano, katika shairi la "Wasakatonge," anasema:

"Sisi ni wasakatonge, tumejaa tele mtaani,

Tunasaka riziki, kwa jasho na dhiki."

Hapa, mwandishi anaonyesha falsafa yake ya kuangazia maisha ya wanyonge na changamoto wanazokutana nazo kila siku.

Umoja na Mshikamano

Khatibu pia anasisitiza umuhimu wa umoja na mshikamano katika jamii kama njia ya kukabiliana na matatizo. Katika shairi la "Umoja ni Nguvu," anasema:

"Tushikamane sote, tuwe kitu kimoja,

Kwa pamoja tutashinda, tufanikiwe."

Msimamo huu unaonyesha imani yake kwamba kupitia umoja, jamii inaweza kushinda changamoto na kuleta maendeleo.

ii. "Malenga Wapya" - TAKILUKI

Mabadiliko ya Kijamii

Diwani hii inaonyesha falsafa ya waandishi kuhusu umuhimu wa mabadiliko katika jamii. Wanahimiza jamii kuachana na mila potofu na kukumbatia maendeleo. Katika shairi la "Mabadiliko," mwandishi anasema:

"Zamani zimepita, tuachane na mila,

Tufuate maendeleo, tujenge taifa."

Hii inaonyesha msimamo wa waandishi wa diwani hii kuhusu umuhimu wa kuendana na wakati na kufanya mabadiliko chanya katika jamii.

Elimu kama Msingi wa Maendeleo

Waandishi wa "Malenga Wapya" wanasisitiza umuhimu wa elimu katika kuleta maendeleo. Katika shairi la "Elimu ni Nuru," wanasema:

"Elimu ni mwanga, twaangazia njia,
Bila hiyo tutapotea, gizani tutazama."

Msimamo huu unaonyesha imani yao kwamba elimu ni nyenzo muhimu ya kumkomboa mwanadamu na kuleta maendeleo katika jamii.

Kwa ujumla, diwani hizi mbili zinaonyesha jinsi falsafa na msimamo wa waandishi zinavyoathiri maudhui na ujumbe unaowasilishwa katika kazi zao za ushairi.

13. Jadili jinsi wahusika wakuu walivyotumika katika kukamilisha kazi za waandishi wawili wa riwaya mbili teule ulizosoma. Toa hoja tatu kwa kila riwaya.

i. "Takadini" – Ben Hanson

I. Kudhihirisha Ubaguzi wa Rangi na Ulemavu

Takadini, mhusika mkuu, ni kijana mlemavu wa ngozi (albino) aliyezaliwa katika jamii ya Washona. Kupitia maisha yake, mwandishi anaonyesha jinsi jamii inavyombagua na kumtenga kutokana na hali yake ya ulemavu na rangi ya ngozi. Hii inaangazia suala la ubaguzi na unyanyapaa katika jamii.

II. Kujenga Ujasiri na Uvumilivu

Licha ya changamoto na manyanyaso anayokutana nayo, Takadini anaonyesha ujasiri na uvumilivu mkubwa. Anajitahidi kuthibitisha thamani yake katika jamii ambayo haimkubali. Mwandishi anatumia mhusika huyu kuonyesha umuhimu wa uvumilivu na kujitambua.

III. Kuhamasisha Mabadiliko ya Kijamii

Kupitia safari ya maisha ya Takadini, jamii inaanza kutambua makosa yake na polepole inabadilika. Mwandishi anatumia mhusika huyu kuonyesha kwamba kupitia elimu na uelewa, jamii inaweza kubadilika na kuwa na mtazamo chanya kuhusu watu wenye ulemavu na tofauti za kibinadamu.

ii. "Watoto wa Mama N'tilie" – E. Mbogo

I. Kuelezea Changamoto za Malezi ya Wazazi Wasio na Waume

Mama N'tilie, mhusika mkuu, ni mama mjane anayejitahidi kulea watoto wake katika mazingira magumu. Kupitia yeye, mwandishi anaonyesha changamoto zinazowakabili wazazi wasio na waume katika jamii, hasa katika suala la malezi na uchumi.

II. Kuhimiza Kujitegemea na Bidii

Mama N'tilie anajishughulisha na biashara ya kuuza chakula ili kukidhi mahitaji ya familia yake. Mwandishi anatumia mhusika huyu kuonyesha umuhimu wa kujitegemea na kufanya kazi kwa bidii ili kukabiliana na changamoto za kimaisha.

III. Kufichua Uonevu na Ubaguzi wa Kijinsia

Kupitia maisha ya Mama N'tilie, mwandishi anaonyesha jinsi wanawake wanavyokumbana na uonevu na ubaguzi katika jamii. Hii inaangazia masuala ya haki za wanawake na umuhimu wa usawa wa kijinsia.

14. Waandishi wa tamthiliya wameonyesha migogoro na jitihada ya kuiondoa katika jamii ili kujenga jamii mpya. Jadili kauli hii ukitumia tamthiliya mbili teule ulizosoma. Toa hoja tatu kwa kila tamthiliya.

i. "Ngoswe Penzi Kitovu cha Uzembe" – E. Semzaba

. Migogoro ya Uzembe na Uongozi Mbovu

Tamthiliya inaonyesha migogoro inayotokana na uzembe na uongozi mbovu katika jamii. Wahusika wanakabiliwa na matatizo yanayotokana na kutowajibika kwa viongozi na wananchi.

II. Jitihada za Kuleta Mabadiliko

Kupitia wahusika kama Ngoswe, mwandishi anaonyesha jitihada za kuhamasisha uwajibikaji na uadilifu katika jamii. Ngoswe anajaribu kuelimisha jamii kuhusu umuhimu wa kufanya kazi kwa bidii na kuwa na viongozi waadilifu.

III. Kujenga Jamii Mpya

Tamthiliya inahitimisha kwa kutoa wito wa kujenga jamii inayothamini uwajibikaji na uadilifu. Mwandishi anasisitiza kwamba kupitia mabadiliko ya tabia na mifumo ya uongozi, jamii inaweza kuondokana na migogoro na kujenga mustakabali bora.

ii. "Orodha" – Steve Reynolds

I. Migogoro ya Kijamii na Kiuchumi

Tamthiliya inaonyesha migogoro inayotokana na tofauti za kijamii na kiuchumi. Wahusika wanakabiliwa na changamoto za umasikini, ukosefu wa ajira, na matabaka katika jamii.

II. Jitihada za Kukuza Usawa na Haki

Kupitia wahusika mbalimbali, mwandishi anaonyesha jitihada za kupigania usawa na haki katika jamii. Wahusika wanapambana na mifumo dhalimu na kutetea haki za wanyonge.

III. Kujenga Jamii Inayojali Wote

Tamthiliya inatoa wito wa kujenga jamii inayojali maslahi ya wote, bila kujali tofauti za kijamii au kiuchumi. Mwandishi anasisitiza umuhimu wa mshikamano na ushirikiano katika kuondoa migogoro na kujenga jamii yenye haki na usawa.

Kwa ujumla, waandishi wa tamthiliya hizi mbili wamefanikiwa kuonyesha migogoro iliyopo katika jamii na kutoa mapendekezo ya jinsi ya kuiondoa ili kujenga jamii mpya yenye haki, usawa, na maendeleo.

15. Eleza tofauti iliyo kati ya vigano na visasili. Toa mfano mmoja wa kisasili au wa kigano.

Vigano na visasili ni vipera viwili vya hadithi katika fasihi simulizi ya Kiswahili, kila kimoja kikiwa na sifa na malengo yake maalum.

Tofauti Kati ya Vigano na Visasili:

I. Maudhui na Malengo:

Vigano: Hizi ni hadithi fupi zinazolenga kutoa mafunzo ya kimaadili kwa jamii. Mara nyingi, vigano hutumia wahusika kama wanyama au watu ili kuonyesha tabia njema au mbaya, na hivyo kutoa mafunzo kuhusu mwenendo unaofaa katika jamii.

Visasili: Hizi ni hadithi zinazojaribu kueleza asili ya vitu, matukio, au desturi fulani katika jamii. Visasili huelezea chimbuko la mambo kama vile kifo, ndoa, au tamaduni nyinginezo, na mara nyingi huhusisha imani za kidini au za kijadi.

II. Wahusika:

Vigano: Wahusika katika vigano wanaweza kuwa wanyama, watu, au viumbe wa kufikirika, ambao hupewa tabia za kibinadamu ili kufikisha ujumbe wa kimaadili.

Visasili: Wahusika wa visasili mara nyingi ni miungu, mababu wa jamii, au viumbe wa ajabu, na hadithi hizi hutumika kueleza asili ya jamii au tamaduni zake.

III. Uhalisia:

Vigano: Ingawa vigano vinaweza kuwa na vipengele vya kubuni, lengo lake kuu ni kufundisha maadili, na hivyo vinaweza kuwa na uhalisia zaidi katika tabia na matendo ya wahusika.

Visasili: Visasili mara nyingi havina uhalisia na vinaelezea matukio ya kufikirika yanayohusiana na imani za jamii kuhusu asili ya ulimwengu au desturi zao.

Mfano wa Kisasili:

Hadithi ya "Asili ya Kifo":

Katika jamii nyingi za Kiafrika, kuna hadithi inayosimulia jinsi kifo kilivyoingia duniani. Hadithi moja inasema kwamba mwanzoni, watu waliishi milele bila kufa. Hata hivyo, kutokana na makosa au dhambi za mwanadamu, kifo kilipelekwa duniani kama adhabu. Hadithi hii inatumika kueleza kwa nini kifo kipo na inaonyesha imani za jamii kuhusu maisha na mauti.

Mfano wa Kigano:

Hadithi ya "Sungura na Fisi":

Siku moja, Sungura na Fisi walikubaliana kulima shamba pamoja. Walipanda mihogo na kukubaliana kwamba watagawana mavuno. Wakati wa mavuno, Fisi alitaka kuchukua sehemu kubwa zaidi kwa kutumia ujanja, lakini Sungura, kwa hekima na ujanja wake, alifanikiwa kumdanganya Fisi na kupata sehemu yake stahiki. Hadithi hii inafundisha kuhusu umuhimu wa hekima na madhara ya tamaa.

Kwa hivyo, vigano na visasili vina nafasi muhimu katika fasihi simulizi, kila kimoja kikitoa mchango wake katika kufundisha, kuburudisha, na kuhifadhi tamaduni na imani za jamii.